

Pastabos pačiam sau

Mažo akmenuko reikšmė

Prisiminus Vandos Juknaitės knygą, kurioje ji kalbasi su ypatingo likimo vaikais, keista, kad aklas, negirdintis, netgi Dauno sindromu sergantis vaikas yra laimingas – daug laimingesnis, nei „normalios“ – galbūt netgi turtingos – šeimos vaikas. Kodėl taip atsitinka? Ar, suteikdami materialines gėrybes, tėvai suteikia savo vaikams ir laimę?.. Visavertiškumą?.. O gal – tik priežastį būti arogantiškam ir netoleruoti kitų, ne tokių, kaip jis?.. Matančių prasmę ne daiktuose ir ne pramogose, o, anot aklos mergaitės, „mažame akmenuke“?..

Vartojimo kultas liečia ne tik mus – jis veikia ir vaikus. Žvaigždžių ir įžymybių gimimo scenarijai, slapčiausių jų gyvenimo kertelių išviešinimas, bulvarinės paskalos, savotiškas gyvenimo stilius ir pramogos – tai jau tapo savotišku etalonu. Ne mums – mūsų vaikams. Tiems, kuriems dabar – nuo aštuonerių iki aštuoniolikos. Kasmet viena komercinė Lietuvos televizija organizuoja konkursą „Vaikų balsas“ – renkami populiariausi dainininkai, rašytojai, grupės etc. Nominantai neretai tokie, kad nežinai, humoras čia ar rimtas dalykas (pavyzdžiui, į Lietuvos vaikų balsus pretendavo Rusijos (?) aktorė, vaidinanti populiaraus Kolumbijos seriale perdirbinyje). O kai dar pasižiūri į rinkimų iškilmes, kur graikų dievus ir dievaites vaidina įvairios popso scenos „įžymybės“, siaubingai suniokodamos visa tai, kas vadinama antikos kultūros samprata – nors imk ir sakyk „o tempore, o mores!..“ Bet ką jau čia antikos dievai – jie perdaug panašūs į žmones, kad nesuprastų jų aistrų, kurių didžiausioji – būti matomam, žinomam, garsiam. Krikščionybė ją įvardija kaip puikybę. O kad toji puikybė akla – tai paliudija pačių „įžymybių“ pasisakymai spaudoje ir televizijoje. Niekaip negaliu pamiršti vieno banalaus ir pretenzingo dainininkėlio interviu – jis tikrai įsivaizdavo besąs vietinės reikšmės Dzeusas. Sakė, kad kas beatsitiktų, Lietuva jo nepamirš. Toks jau didelis jo įnašas į lietuvių estradą.

Galima iš to juoktis. Ir reikėtų – juokas šiandien būtų bene veiksmingiausias ginklas su kvailybe. Betgi kvailybė – labai užkrečiama. Tūkstančiai paauglių nelaiko to „vietinio Dzeuso“ kvailiu. Dar blogiau – jie netgi dainuoja jo dainas. Deja, tėvai mažai kuo čia galėtų padėti – tėvai patys klausosi šito „antikinio“ dievuko. Taigi turime ryškų pavyzdį, kad estetinius tėvų kriterijus (jeigu tik juos galima tokiais pavadinti) perima jų vaikai.

O ką perima vaikai tų, kurie išvažiavo į svetimas šalis uždarbiauti, palikdami mažamečius senelius ar giminaičių priežiūrai?.. Supratimą, kad pinigų reikia kelti bet kokiais būdais?.. Vargu. Vaikams pinigai nėra svarbiausias dalykas. Jeigu pinigai vaikams tampa prioritetu, tai jau siaubinga. Tai liudija visuomenės negalią. Mentaliteto smukimą. Šiurkštaus materializmo triumfą. Kodėl Lietuvos vaikai iš visų Europos šalių vaikų jaučiasi patys nelaimingiausi (buvo surengta tokia apklausa)?.. Ogi todėl, kad žino, jog yra išmainyti į daiktą, į banknotą. Kad pinigai yra svarbesni nei jų norai, jų trapios svajonės, skausmas ir liūdesys nėra vieninteliai šio kartaus suvokimo aspektai. Kur kas dažniau pasireiškia agresija. Prisimenu atvejį iš spaudos, kai kelios paauglės sumušė savo bendraamžę ir pasityčiojo iš jos. Kodėl?.. Nejaugi auka iš tiesų buvo verta tokios reakcijos?.. Galbūt jos skriaudėjoms toks elgesys tiesiog pasirodė natūralus?.. Pažeminti tą, kuris parodė savotiško silpnumo ženklus?.. Bet ką šiuo atveju reikštų žodis „silpnumas“?.. Galbūt – žmogiškumą?..

Ne kartą teko užsiminti apie kitą siaubingą faktą – tai, kad Lietuvoje pagal oficialią statistiką yra daugiau nei 12 tūkstančių vaikų alkoholikų, ne šiaip išgeriančių, o chroniškų ligonių, kuriems reikalingas gydymas ir rehabilitacija. Kita „įdomi“ statistika – apie paauglių abortus; žiniasklaidoj teko girdėti, kad praėjusiais metais jų būta „tik“ 800 – kažkiek procentų mažiau nei pernai ir užpernai. Aš nesuprantu tokio žiniasklaidos požiūrio. Tokio valdžios abejingumo faktams. Juk tai ne runkeliai, kurių niekas nesuperka – tai mūsų vaikai, Lietuvos ateitis.

Renata Šerelytė

Piešinys iš Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos fondų.

Man atrodo, kad mirtis yra ne pabaiga. Kai mirsiu, man nebus blogiau. Bus blogiau tiems, kurie liks, nes jiems bus gaila. Mano tėtis, kai buvo komoj, jis sapnavo labai gražius sapnus. Sapne jis suprato, kad yra komoj. Jis sapnavo mane. Aš žinau, kad aš jam labai brangi. Gal brangiausia. Man atrodo, žmogus mirdamas išsineša atvaizdą mylimų žmonių ir jį visada ten turi. Man taip atrodo. Kaip sapną.

Kartais būna situacijų, kai atrodo, kad imsi kito žmogaus ranką, bet staiga susiimi. Ir pagalvoji: dar ne taip blogai, kad man reikėtų pagalbos, nors būna be galo blogai. Žinau, kad bus tokių sunkių dalykų, kai niekas kitas man nebegalės padėti. Ir aš susitvardau, kad užsiauginčiau savo pačios gyvenimą. Kad pajėgčiau būti viena, kai jau nebeturėsiu žmonių, kurie norėtų man padėti.

Aš iš tikrųjų jaučiuosi stipri. Aš nenoriu girtis. Kartais ir man užsineša silpnumo akimirkų. Ir dėl to aš visiškai suprantu tuos, kuriems būna bėda. Kartais ir pati, būdama kuo stipriausia, prieinu prie ko nors ir pradedu verkti.

Elzė,

Vilniaus „Gabijos“ gimnazija, 6 kl.

Ištrauka iš Vandos Juknaitės knygos „Tariamasis iš tamsos“

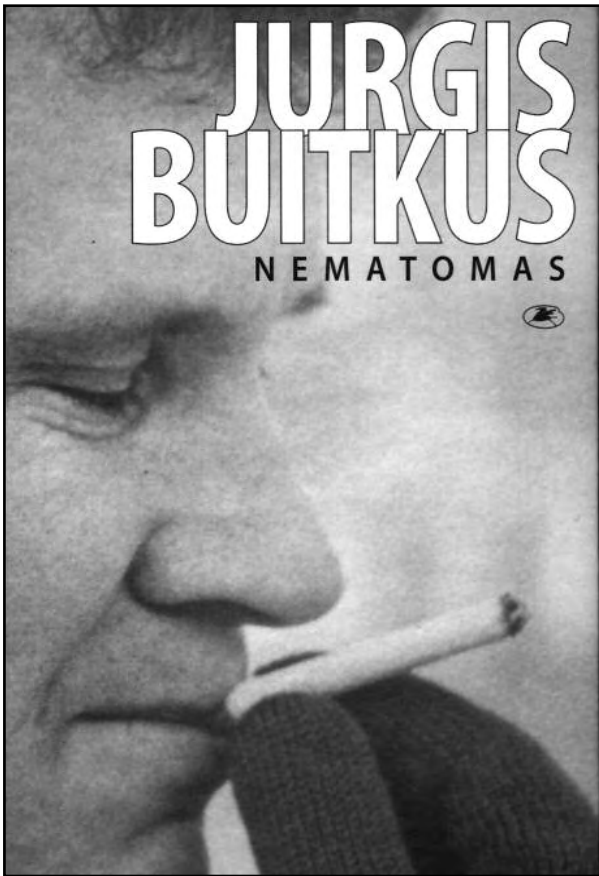
Kitame numeryje:

- Algimantas Kezys. Pastebėjimai tik tarp kitko.
- Renata Šerelytė. Metafizinė lietuvių literatūros žemė.
- Vytautas Visockas. Patys muša, patys rėkia.

Redaguoja Aldona Žemaitytė aldaze@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Mažo akmenuko reikšmė.
- 2-as psl. Jurgis Buitkus. Laukinė antis.
- 4-as psl. Ieva Šadzevičienė. Grafikės iš tolimos Lietuvos.
- 5-as psl. Pranas Visvydas. Erdvėje nieko nėra netikroviška. Algimantas S. Gečys. Papildymai dėl A. Staneikos.
- 6-as psl. Raimundas Lapas. Išėjo... bet sugrįžo.
- 7-as psl. Vytautas Balčiūnas. Mstislavo Dobužinskio kelionės į tėvonijos dvarą (1).
- 8-as psl. Bronius Puzinavičius. Lipka tatarlar (2).

kelionę, kurioje vaiko, paauglio, subrendusio žmogaus akimis pamatai savo mažąjį ir gyvenimo kelionėje vis didėjančią pasaulį. Skaityti lengva, nes autorius pasakoja taupiai, nusakydamas tikrai pačias svarbiausias tos gyvenimo kelionės detales.“

Jurgis Buitkus

Laukinė antis

žalia žolė

žaliai žėlė

Ganyti nebuvo sunku. Spygliuota viela patikimai saugojo arklius. Reikėjo tikrai prižiūrėti, kad jie neišlaužtų kur tvoros ar per spragas neišeitų į javus, nes keliu pravažiuojantieji spragas retai neužkabindavo. Dėl išsiblaškymo ar sąmoningai – neaišku.

„Nejaugi jie gyvulių nemato? Tyčia juk nepaliks!“ – stebėdavosi Arvydas, radęs laisvą spragą, pro kurią arkliai taip ir skubėdavo prasmukti anapus tvoros.

Ganyti buvo linksma. Pietų metu kasdien ateidavo draugai. Visu būriu triukšmingai vaikdavosi ripką, mušdavo palendrį ar kitaip žaisdavo, ką tik prasimanė. Laikas neprailgdavo. O jei žaidimai nusibosdavo, sėsdavo visi ant Varnės kranto, stebėdavo tyliai per akmenis sruvenantį vandenį, kalbėdavosi apie gyvenimą, svajodavo.

Kartą Vytukas sugalvojo naują, niekieno dar nežinomą žaidimą. Pasiūlė sulipti į krūmus ir susisukti ten lizdus. Kadangi draugai iškart labai suprato, kaip tai padaryti, sumanytojas nuskubėjo prie karklyno, vikriai įsikorė į pačią viršūnę ir lankstė po savimi šakas, pynė į gniūžulą, kol supynė visas. Paskui pats užsigulė, ir lizdas susiūbavo tarsi sūpuoklės. Žmogaus iš apačios nesimatė, todėl keista buvo regėti, kaip susipynusios karklų viršūnės, kažkuo primenančios žalią gandrą, juda, linguoja, nors nėra nė mažiausio vėjelio. Nežinantį ne juokais galėtum išgąsdinti.

Sužavėti draugai vienas per kitą puolė į gretimus karklynus. Visi krūmai šlamėdami suvirpėjo, sudejavo ir netrukus pavirto gandrų lizdais, ant kurių, gulėdami kas pilvu, kas aukštiekninkas, suposi berniūkščiai. Patenkinti, laimingi.

Kažkuris žaidimą juokais pavadino barbalium. Nors nė vienas tokio žodžio dar nebuvo girdėjęs, tačiau vieningai pritarė visi. Barbalis – tai barbalis, ir nėra čia ko laužyti galvos. Nauja, skambu: „Sukim barbalius“. Ko daugiau norėti?

Jurgis Buitkus veikiausiai mažai žinomas ne tik Amerikos lietuviams, bet ir Lietuvos skaitytojui. Nenuostabu – debiutavęs 1972 m. apsakymų rinkiniu „Pavasarių gimęs“, ilgus dešimtmečius nebeskelbė savo kūrybos jokiame spaudos leidinyje. Sunkiai paaiškinamas reiškiny – gal tai sąmoningas prozininko pasirinkimas, gal ilga jo branda... Taigi šiemet Vilniuje, Rašytojų klube, pristatyta Jurgio Buitkaus prozos rinktinė, sudaryta jo gyvenimo draugės poetės Inezos Juzefos Janonės, deja, jau paskutinė, pomirtinė. Rašytojas Juozas Aputis šią rinktinę palydėjo tokiais žodžiais: „Skaitydamas šią Jurgio Buitkaus knygą išėjau į

Arvydas irgi susisuko barbalį, tik vos neiškrito, nes, pasirodo, ne taip jau paprasta jį susisukti, kaip iš šalies atrodė.

Smagu buvo gulėti ant karklyno ir iš viršaus dairytis po apylinkes. Viskas matėsi kaip ant delno. Ypač patraukliai atrodė pietiniame Velmanto pakraštyje mėlynuoją akivarai, kurių nuo žemės per krūmus ir švendres negalėjai matyti.

„Kažin, kiek toli matytum ir kaip viskas atrodytų, jei susisuktum barbalį anų, va, beržų viršūnėse?“ – įsisvajoję supdamasis ir žvalgydamasis aplinkui.

Tuo tarpu virš galvos, švilpdamos sparnais, praskrido kelios laukinės antys. Pasiekusios akivarus, apsuko pusratį apie juos ir nutūpė į vieną. Kraštinį. Pailgą, didžiausią. Kone ligi paties horizonto nutįsusį. Tačiau vargu pasiekiamą.

„Štai kam gyventi gera! Pakilo į padanges ir skrenda, kur nori“, – žvilgsniu nulydėjęs antis, pagalvojo Arvydas, neatplėšdamas nuo akivarų akių. – Kodėl žmonės sparnų neturi? Kodėl jie negali pakilti nuo žemės ir skraidyti kaip paukščiai – kur panorėjo?“

– Ak patrakėliai! Tai šitaip jūs ganot, a? Tuoju aš jums parodysiu medžius gadinti! – nugąsdino piktas balsas kažkur iš apačios. Nelauktas, netikėtas. Pačiu nelaiku užklupęs.

„Ar velnias jį dabar užnešė! – susirūpino, slinkdamas nuo barbalio žemyn. – Visada taip: pamatys, įsikiš, sugadins visą reikalą. Vos ką pradėjai – tuoj ir jis... suuodė, prisistato!“

Kiti vaikai lyg pupos taip pat pabiro žemėn. Paleistos krūmų šakos šnarėdamos atsitiesė, išsilygino.

Kai tėvas, laikydamas rankoje botagą, išniro šiapus karklyno, berniukai, nudelbę akis, jau mindžiukavo apačioje, o virš jų galvų šen bei ten kadavavo nulaužytos karklų šakos...

Tačiau tėvas nemušė. Šiaip apibarė, išgėdino ir nuvarė namo, pažadėjęs, jei dar kartą pačiups išdykaujant, visiems botagu nugenėti pakinklius. Skaudžiai, ligi kraujo.

Berniukai klusniai išsiskirstė kas sau.

Kitą dieną Arvydas sugainiojo arklius į ganyklos vidurį ir pasuko akivarų link. Nors vyresnieji dažnai pasakodavo apie gyvates, kurių prie akivarų knibždėte knibžda, sumanė jis žūtbut nusigauti tenai ir iš arčiau pasižiūrėti ančių.

Perlindo krūmus ir išėjo į plačią laukymę, apžėlusią aukštomis viksvomis. Už laukymės matėsi švendrės, tarp kurių kažkur ir turėjo būti akivarai. Užsimojo iš akies ir nubrido iki pažastų per vikšvas, į dangų iškėlęs abi rankas.

Iš pradžių buvo dausa. Vėliau pasirodė vanduo. Juo toliau, tuo darėsi giliau. Kai pradėjo šlapti kelnėgaliai, Arvydas stabtelėjo, pasilenkęs pasiraito juos ir patraukė tolyn, nelabai paisydamas, jog viksvos raizgo nuogas blauzdas. Aštriai, lyg karštomis adatomis smaigsto.

Netrukus velėna po kojomis pradėjo liūliuoti. Viksvos beaugo kupstais. Bristi tarp jų per vandenį darėsi pavojinga, nes iki kelių klimpo kojos. Teko šokinėti kupstais. Jie irgi neatlaikė žmogaus svorio ir marmėdami grimzdo gilyn. Liūnas grasiino praryti, tačiau Arvydas vikriai šokinėjo nuo kupsto ant kupsto, palikdamas užpakaly marmaliojančią brydę, ir nė nemanė grįžti.

Pasiekęs švendryną, lengviau atsiduso: gruntas čia buvo tvirtesnis ir nebesmuko. Užtat vanduo jau siekė kelius ir degino kojas. Viksvų nubraižytos blauzdos nepakenčiamai perštėjo. O blogiausia, jog vos įmanoma buvo prasibrauti pro tankiai sužėlusius dvimetrinius švendrių stagarus, kurie badėsi ir braižėsi dar skaudžiau už vikšvas. Nepalyginti skaudžiau – tiesiog negailestingai.

Vis dėlto Arvydas, nieko nebodamas, atkakliai skverbėsi tolyn, kantriai įveikdamas visus sunkumus, kol per švendres išvydo tyvuliuojančius vandenį, iki kurių tebuvo gal keliolika žingsnių. Prieš akis beliko būrelis praretėjusių švendrių, keletas meldų kuokštų, skystutis krūmelis, vėl keli skurdūs neužaugę švendrių stagarai, o už jų tuojau pat – plynas vanduo, glostomas akinančios birželio saulės. Tikslas, galima sakyti, pagaliau pasiektas.

Žengė dar kelis žingsnius. Staiga iš po kojų purptelėjo antis. Arvydas knystelėjo ir tą pačią akimirką suvokė užėjęs ančių perėjimą: priekyje ant kupsto matėsi lizdas, ir jame iš tolo bolavo kiaušiniai, matyt, antis tupėjo ant jų ir nespėjo pridengti.

Pribrido arčiau.

Lizdas buvo susuktas iš žolių, išklotas kažkieno plaukais ir minkštais pūkučiais. Nuostabu buvo, iš kur ir pririnko tokių – tarsi triušio vilnos. Kiaušinių daug – visa krūva. Didžiuliai, visi vieni, žalsvai melsvi. Iš pažiūros neišvaizdūs: pempų kiaušiniai kur kas margesni, įdomesni, nors ir mažiukai.

Apžiūrėjo, atsargiai pridengė lizdą žolėmis, pabrido kiek į šalį ir, užsiglaudęs už krūmelio, pradėjo laukti anties. Įsitaisęs taip, kad matytų ir lizdą, ir akivarą.

Laukė ilgai. Įvargo kojas, o atsisėsti nebuvo kur: aplink – visur vanduo, jokios sausesnės vietos. Birželio pradžioje į vandenį įsibridęs, ilgai neįstvers, nes nuo vėsos kraujas stingsta gyslose. Akys irgi įskaudo nuo saulės atšvaitų vandenyje. O čia dar uodai! Jie gulė ir siurbė kraują visur: ant rankų, veido, kaklo. Ir įkyriai zyzė į ausis... Nėra bjauresnio gyvio už uodą: nori ar nenori, patinka tau ar ne – zys, neatstos! Bepiga, kad dar būtų vienas: tuomet priplojai delnu kur prie sprando, ir baigtas reikalas. Bet jų – daugybė! Atsigini vieno, taikliu pliaukštelėjimu visam laikui nutildai kitą, o jų vis atsiranda ir atsiranda. Ir iš kur tiek imasi?! Spiečiais plūsta! Nors persiplėšk, nors iš kailio išsinerk – neatsiginsi. Veltui visos pastangos ir apskaičiavimai, jeigu debesys užpuolė, lyg skėriai apniko...

Arvydas kentė kojų gėlimą, galynėjosi su uodais geroką valandą. Paskui pasigirdo sparnų švilpesys, ir pora ančių sukrito į akivarą. Išiško sidabriniai vandens purslai, sutvisko juose marga spalvė vaivorykštė. Arvydas užmiršo visus nepatogumus ir sustingo kaip stovėjęs.

Vandens ratilai atraibuliavo ir aplaižė jo blauzdas, o antys jau pliuskenosi, retkarčiais budriai apsidairydamos. Jos statė į viršų uodegas, nardino į vandenį galvas ir turškėsi, matyt, buož-

galvius ar šiaip kokius vabalus žvejojo. Gua, gua – netilo gerkliniai jų balsai, neįprasti, ne tokie, kaip naminių: dvelkią beribiais laukų toliais, padangių svaiguliu ir dar kažkuo paslaptingu, kas ypač žavėjo, ko negalima nusakyti jokiais žodžiais, tačiau būtent dėl šito neaiškaus kažko ir buvo verta šokinėti kupstais, brūžintis švendryne, kariauti su uodais ir kantriai kęsti kojų gėlimą.

Arvydo akys ryte rijo antis, o šios, nieko neįtardamos, plaukė vis arčiau. Baugu buvo krustelti ar sukrebždėti, nes jos visgi laukinės: išsiduosi – tiek jas ir tematysi.

Visai nusmilko viena koja, nustovėti pasidarė nelengva. Nuo įtempimo ir nuolatinio vandens bangavimo svaigo galva – vos beišsilaikė ant kojų. Ir staiga ties ausimi vėl – zyyy... Nekviestas, neprašytas. Tiesiog į pačią ausį. Šito dar negana: nutūpė ant grybelio ir – kaip su adata!..

Arvydas instinktyviai kilstelėjo ranką, pametė lygsvarą ir...

Vanduo supliauškėjo. Prrr antys, sparnais taškydamos vandenį, vėl sukeldamos vaivorykštes, keletą kartų krykstelėjo ir išnyko toliuose. Tuose pačiuose, iš kur ir atsirado.

„Kad man tokius sparnus!“ – atsiduso vaikas, pašokęs ir spjaudydamasis. – „Pusę gyvenimo atiduočiau, kad nors kartą galėčiau pakilti, kaip jos!“

Nuo tos dienos Arvydas kasdien šokinėjo kupstais, rizikuodamas pasmukti po liulančia vėlėna, apsibraižydamas brazdinosi švendrių tankumyne ir paskui ištisas valandas stirksojo prie akivaro, bijodamas sukosėti ar nusišnirpšti varvančią nosį. Ne, ne lizdas jį traukė, ne kiaušiniai viliojo. Užbūrė, užkerėjo antys, teisingiau – laukinis jų kvapas, slėpingas gyvenimo būdas, nes jos pačios, kaip ir jų kiaušiniai, išvaizdumu nepasižymėjo. O po savaitės, kai vieną pavakarę atkeliavo prie lizdo drauge su Vytuku, vietoje kiaušinių rado lukštus... Vienas kiaušinis, tiesa, dar buvo sveikas, bet, pramušę jį, berniukai suprato, jog jis negeras, neperėtinas buvo: jokių užperų jame nė žymės, tik trenkė į nosį bjaurus dvokas – net kvapą nuo jo gniauzė, ir darėsi bloga.

– Kodėl ji ančiukus išsivedė, kodėl lizde neaugino? – garsiai svarstė Arvydas, atidžiai apžiūrinėdamas lukštus. – Dar vakar buvo visi kaip vienas...

– Gal tu ant kiaušinių kvapą buvai užpūtęs? – paklausė draugas. – Užtenka, sako, ant ančių kiaušinių iškvėpti savo kvapą, ir jos pameta lizdą, daugiau į jį nebegrižta. Žiūrėjai prisikišęs, ko gero, dar čiupinėjai ir...

– Eik tu! Aš nė nepaliečiau jų! Iš tolo apžiūrėjau ir uždengiau, – gynėsi ir rodė, iš kur ir kaip žiūrėjęs.

Kaip ten buvo, kaip ne, o antys akivare daugiau nebepasirodė, nors berniukai dar kelias dienas laukė jų. Žinoma, iš pradžių buvo liūdna, tačiau dienos bėgo, nusinėsdamos į užmarštį ir kiaušinius, ir antis, ir laukinį jų ilgėsį.

Praėjus dar savaitei, kai antis Arvydas jau ir sapnuoti paliovė, vieną rytą vėl užėjo visą jų šeimynėlę. Tiktai šįkart nebe raiste, o prie Varnės – ant dirvono.

Iš pradžių nustebeš pamanė, kad kažkieno naminė pasiklydo ir vedžiojasi jaunikius po ganyklą. Eina priekyje, ištisus kaklą, neramiai apsidairydama, o paskui ją – keliolika mažylių. Visas pulkelis ritasi per žolę. Pilki kaip grumstai, pūkuoti tokie, didžiagalviai, nevikrūs – beveik bjaurūs ančiukai. Pati motina irgi kažkokia nusišėrusi, apipešiota, lyg kieno nors apmaigyta, apvelėta.

Kai priėjo arčiau, nebežinojo, nė ką begalvoti. Antis suspurdėjo ir krykšdama pradėjo risti kūliais, tarsi višta, galvą nukirtus. „Negi ji sužeista? – susirūpino vaikas. – Negi kas jai sparnus palaužė arba kojas išsukinėjo? Bet juk ką tik krypavo vorelės priešaky sveikut sveikutėlė!“

Pats nesusigaudydamas, puolė ją gaudyti. Mažyliai pažiūrėjo į šalis, o motina vartos, rieda, plazda

Aldonos Ruseckaitės nuotrauka

po kojomis ir gailiai krykščia. Pašokusi pabėgėja, sparną paleidus, vėl pavirsta ant šono ir guli paslika, leisgyvė. Bet kai Arvydas lenkiasi paimti, ji vėl nuplasta tolyn, paskui atgal klesteli ant dirvono ir, sparną ištisus, kitu plevena, kvieste kviečia...

Kelias minutes gaudė lyg apdujęs, kol antis pakilo ir nuskrido. Tik tada suprato, jog jį laukinė ir, gelbėdama vaikus, tyčia jį viliojo, už nosies vedžiojo.

Apmaudžiai nuspjovęs, suskato dairytis ančiukų, bet šie – dingę kaip į vandenį. Pradėjo ieškoti aplinkui, nujausdamas, jog kažin kur nubėgti negalėjo, nes dar maži, negudrūs ir negreiti. Tačiau veltui ieškojo, kvailindamas save ir vos neverkdamas iš apmaudo; juk galėjo be maž visus sugraibyti, jeigu nebūtų susiviliojęs senė. Gudria kaip gyvatė.

Dėl visko dar grybštelėjo po nedideliu žolės kuokšteliu ir užčiuopo vieną. Įsispraudęs tarp žolių, duobutėje, arklio kanopos kažkada įspaustoje. Pačiame dugne prie žemės prisiplojęs, galvytę po kimsais paslėpęs.

Su džiaugsmu parsinėšė ančiuką namo. Džiaugtis iš tiesų buvo ko, nes laukinę antį sugauti toli gražu ne kiekvienam pasitaiko. Nesvarbu, kad maža – užaug.

Namiškiai taip pat nudžiugo, sujudo ir, leisdami ančiuką per rankas, nuoširdžiai stebėjosi: tokio daikto ir jiems niekada iš arti dar netekę regėti. Labiausiai visiems buvo keista, jog laukinukas gyvas, šiltas, tarp delnų kruta. Vienu balsu patarė neišleisti į lauką, nes dar paspruks. Gaudyk, girdi, paskui vėją laukuose.

Paleido troboje.

Ančiukas iš pradžių elgėsi, kaip ir reikėjo laukti: nelesė nieko, negėrė – nei pieno, nei vandens. Vaikščiojo nusiminęs po pakampes, lindo vis, kur tamsiau, ir stoviniavo ten papuręs, užsimerkęs, galvą į pečius įtraukęs – lyg pakulų gumuliukas. Sunku buvo patikėti, jog jis nenunyks, užsilaikys. Kelias dienas visi tūpčiojo apie jį. Gaila, jei nusibaigtų. Pats Arvydas nebeįmanė, nė ką bedaryti, kaip begelbėti jį nuo pražūties, tokį sunykusį, varganą ir pasigailėtiną.

Į kelintą dieną, kai ančiukas atrodė jau visai leisgyvis, o Arvydas vaikščiojo kaip žemę pardušęs, motina tarė:

– Gal nešk prie perekšlės su viščiukais...

Perekšlė buvo kieme, iš lentgalių sukaltame gardelyje. Arvydas paleido laukinuką prie jos.

Visų nuostabai ir džiaugsmui, ančiukas per kelias dienas apsirato su nauja motina ir keistais broliukais. Pamažu atgijo, atkuto ir pradėjo sparčiai augti. Sparniukuose net padaigos pasirodė. Palaipsniui priprato prie žmonių ir buvo nebaiktus, kiekvienam davėsi sugaunamas, o prie Arvydo ypač prisirišo.

Kai ančiukas užaugo beveik iki tikro pusančio, Arvydas paslapčia nusinėšė jį prie kūdros ir paleido – tegu panardo, išsimauda, pasismagina.

Kalėti be vandens tikriausiai seniai nusibodo.

Paukštis kaip akmuo pliumpelėjo į vandenį ir nebeiškilo.

Arvydas laukė, tupėdamas ant kranto, laukė – nėra. Apgailėstaudamas pamanė, kad, atpratęs plaukti, jis paskendo, arba vandens žiurkė parėžė jį: buvo tokia įsimetus į kūdrą, ir Arvydas pavasarį matė ją, dar su pagaliu užmušti norėjo, tik, deja, nepavyko.

Nusiminęs pradėjo graibyti kūdros pakraščius ir pakriaušėje po žolėmis vėl sustvėrė. Sušalusį, drebantį, sustirusį kaip varliuką.

Nuo to karto ne tik į kūdrą nebenešė, bet išvis laukan nebeleido ir laikė kamaroje, po kratilu pavožęs: taip saugiausia, nes nežinia, ką dar gali toks sugalvoti.

Ančiukas dabar ir po kratilu jautėsi puikiai, augo kaip ant mielių. Apsiplunksnavo ir buvo jau ne ką mažesnis už savo motiną, kurios tikriausiai nebeprisiminė.

Lesė nesirinkdamas, kas pakliuvo po snapu: grūdus, virtas bulves, duoną.

Visas nuo ganymo laisvas valandas Arvydas dabar praleisdavo, besirūpindamas ančiuku. Susigyveno su juo, pamilo kaip tikrą globotinį. Kasdien parnešdavo jam iš laukų dobiliukų, kieme paraudavo sripninkų, daržuose žliūgių. Kartais net varliukių kūdroje prigaudydavo. Visados mieliai pasakodavo apie orus ir laukus, apie gimtuosius jo akivarus ir vasaros dangų. O vieną sekmadienį, kai namuose nieko nebuvo, sumanė net paganyti. Dėl atsargos užnėrė ant kojos storą siūlą ir išsinešė į kiemą.

Paleido ant vejės.

Ančiukas nustebeš apsidairė, pakraipė galvą. Užuot žiūrėjęs į žolę, žvalgėsi vis į dangų. Paskui, pajutęs tolius, ištisė sparnus, patampė juos, pamankštino, kelis kartus sumosavo, lyg išmėgindamas jų patikimumą. Staiga pasišokėjo ir, pirmąsyk suplasnojęs, iškart atsiplėšė nuo žemės. Arvydui širdis vos neiššoko iš krūtinės, tačiau ančiukas, siūlo sulaikytas, vėl nudribo ant dirvono.

Pamatęs, jog augintinis velnią galvoja, Arvydas šoko prie jo. Norėjo sugriebti, bet šis ištrūko iš rankų, vėl suplasnojo, energingiau atsispyrė, pakilo ir – siūlas nutrūko...

Beliko tik aiktelėti ir skėstelti rankomis.

O laisvas paukštis apsuko ratą virš Arvydo galvos, tartum norėdamas atsisveikinti ar atsidėkoti, ir, vilkdamas siūlo galą, nuskrido – aukštyn, tolyn, greityn. Arvydas stovėjo kieme be žado ir, aukštai užvertęs galvą, lydėjo jį akimis.

– Kad taip man tokius sparnus! Nors kartą! – sušnibždėjo, kai jo paties išauginta antis padangėje pavirto mažu taškeliu ir išnyko, susiliedama su dangumi. Nusinėsdama kažkokią dalį jo paties.

Paskui namiškiai kelias dienas traukė jį per dantį. Pjovė, riejo, neduodami pasisukti:

– Kur tavo antis? Ar neparskrido? Kaip ten ją ganei, a?

– Durnelis! Šėrė, penėjo, popino ir – paleido! Pagany, matai!.. Miško paukštis, žinok, miškan ir težiūr!

– Koks kepsnys būtų buvęs! O jis...Iš ko pažinsi kvailį?

O po kelių dienų tėvas, grįždamas su dalgiu iš ganyklos pusryčių, parsinėšė už kojų antį.

– Žiūrėk! – padavė ją Arvydui.

Iš siūlgalio ant kojos šis atpažino, jog ta pati. Šįkart, deja, ji buvo jau be galvos: šienaudamas pjaunyje vikšvas, nepatėmijęs tarp kupstų ir nuritinęs...

Antienos tuokart Arvydas nevalgė, nors motina labai skaniai ją patiekė – su bulvėmis, padažu, svogūnėliais.

– Ėsk, neišsigalvojęs niekų! Nebūk laukinis! – supyko motina. – O tai kaip ta antis dar kur ant dalgio užvirsi!..

Nieko neatsakęs, Arvydas įstebeilijo į langą.

Į stiklą beviltiškai daužėsi nežinia koku būdu į kambarį pakliuvusi kamanė. □

Grafikės iš tolimos Lietuvos

IEVA ŠADZEVIČIENĖ

Pasaulinėje meno scenoje pasirodo ir lietuviškos dailininkės – Eglė Vertelkaitė ir Birutė Zokaitytė. Prestižinėse Čikagos kultūros centro (Chicago Cultural Center) Mičigano Avenue galerijose nuo š. m. sausio iki kovo pabaigos veikia šių menininkių paroda „Dvi Lietuvos grafikės: Eglė Vertelkaitė ir Birutė Zokaitytė“ („Two Lithuanian Printmakers: Eglė Vertelkaitė and Birutė Zokaitytė“). Lietuvos vardo garsinimas Jungtinėse Amerikos Valstijose – nuoširdaus Čikagos Čiurlionio meno galerijos direktorės Laimos Apanavičienės darbo bei LR Generalinio konsulato Čikagoje ir Čikagos kultūros centro įdėtų pastangų rezultatas. Dailininkės, „nugalėjusios“ daugiau nei šimtą iš viso pasaulio Čikagos kultūros centrui pristačiusių paraiškas menininkų, parodoje „Dvi Lietuvos grafikės: Eglė Vertelkaitė ir Birutė Zokaitytė“ eksponuoja įvairiomis grafikos technikomis atliktus darbus. Autorių kūrybinis braižas – labai skirtingas, bet jas vienija moteriškoji pasaulėžiūra. Tai menas, sukurtas moterų ir nagrinėjantis, žaidžiantis, tyrinėjantis, išreiškiantis moteriškas temas. Kad atkreiptume pasaulinio lygio galerijos kuratorių dėmesį, reikia turėti kažką savitą, išskirtinį, anglų kalba vadinamąjį „it“. Tai turi būti įdomu ir net „mažinga“ (jei žodį „mada“ galime vartoti meno kontekste), ir tuo pačiu išsiskirti iš minios, turėti tik tam kūriniiui/ciklui būdingų autentiškų savybių.

Kyla ir dar vienas klausimas – tai, kas mums, lietuviams, atrodo paprasta, aišku ir išugdyta mūsų dailės mokyklos – šiuo atveju Vilniaus dailės akademijos, kurioje studijavo abi dailininkės – amerikiečiams yra nauja, įdomu ir neatrasta. Bet „tolimoji Lietuva“ šioje parodoje jokių būdu nevirsta neatrastu miškų kraštu, atvirkščiai – grafikės ją pristato aukšto meninio lygio kontekste. Šiuolaikiški darbai tik nuspalvinami lietuvių liaudies „prieskoniais“. Šiuo „prieskoniu“ tampa Eglės Vertelkaitės darbų ciklas „Lietuvių liaudies sutartinė“ (prieš tai jau pristatytas personalinėje dailininkės parodoje „Kaskart ir iš naujo“ Vartų galerijoje, Vilniuje). Pasak dailininkės, „ciklo idėja – lietuvių liaudies sutartinė ‘Skrido bitė tatato’, polifoninės muzikos kūrinys, kur ta pati melodija dainuojama skirtingu laiku, tad mano cikle šia sutartinę ‘atlieka’ kelios skirtingos moterys – viena jų – Cindy Sherman...“ Taigi čia iš karto atsiranda ne tik skirtingo laiko idėja, bet ir sutartinę įpinama ir skirtingos vietos/tautos atstovė – Cindy Sherman, pagarsėjusi savo portretiniais persikūnijimais. Skirtingų pasaulių, šalių ir laikų moterys sujungiamos viename kūrinyje. Vizualinė „Skrido bitė tatato“ išraiška – ilgaformačiai darbai, kuriuose dominuoja vertikalios linijos, primenančios pratęstą penklį, ir išsižiojusios, neabejotinai moteriškos burnos: dainuojančių moterų burnos. Šį ciklą lydi knygelė – muzikos skaitmeninė šifruotė. Pasirodo, 47 sekundžių trukmės sutartinę sudaro 7 641 600 ženklai, čia užkoduota milžiniška informacija.

Kitas E. Vertelkaitės Čikagos kultūros centre pristatytas ciklas „Besisukančios“ koncentruojasi į nuolatinį gyvenimo cikliškumą, virstantį gyvenimišku ritualu. Linijinis, griežtas laiko apibrėžimas, būdingas vyriškajai pasaulėžiūrai, čia pakeičiamas moteriškuoju, archajišku ir ciklišku laiku.

Šią temą pratęsia dailininkė Birutė Zokaitytė, parodoje eksponuodama grafikos darbų ciklą „Jūros tėkmė pietų pusrutulyje“, sudarytą iš apskritimuose įkomponuotų meninių vaizdų. Apskritimas – neagresyvi, moteriška forma, talpinanti savyje begalybę. Jis gali virsti plokštuma, besisukančiu disku, rakto skylute ar archetipine, moteriškąja ola. Jeigu griežtai, patriarchališkai suksistytume vyriškąjį ir moteriškąjį pradus, no-

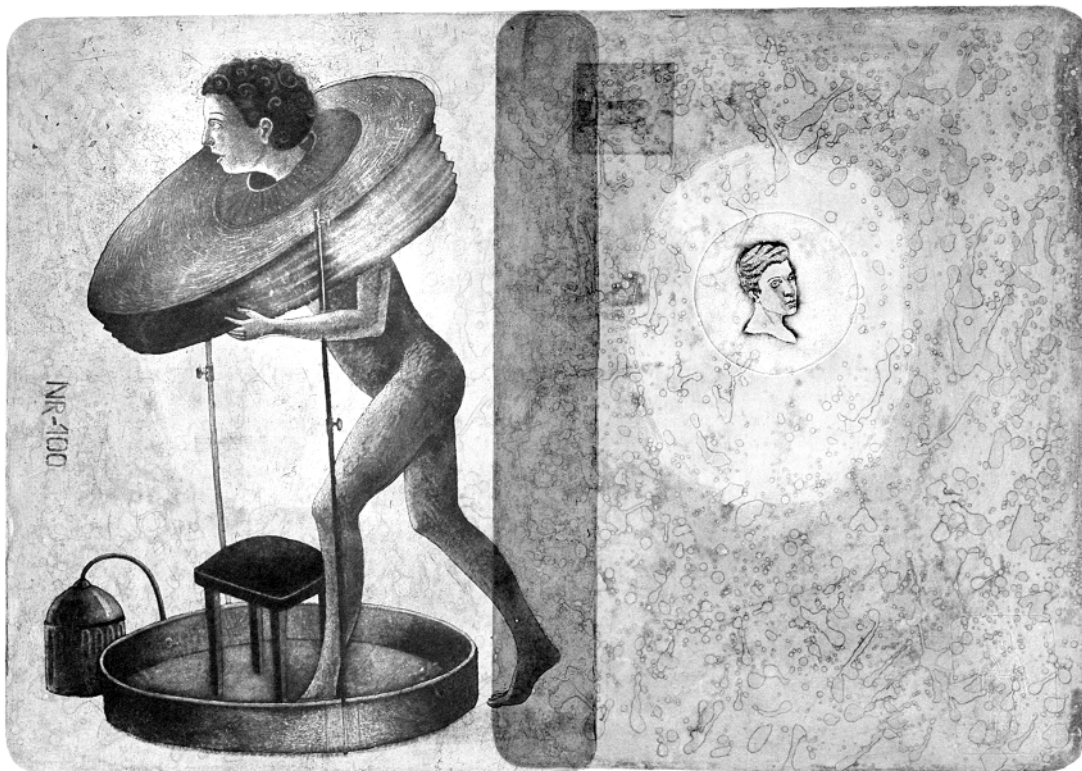
Eglė Vertelkaitė. Tik padainuoti.

rédami nubrėžti sinuso kreivę, vyriškasis visuomet būtų aktyvus ir kylantis į viršų, lyg kompasas, nuolat rodantis į šiaurę, o moteriškasis liktų pasyviu „pietų pusrutuliui“ – „apatine“ planetos dalimi. Birutės Zokaitytės pasirinktą apskritimo formą savo ruožtu papildė vidiniai apskritimai: kartais juose kruopščiai, lyg iš senovinės medicinos knygos, išpaimtos anatomicinės žmogaus dalys, itin primenančios XVIII a. prancūzų švietėjo Didro (Denis Diderot, 1713–1784 m.) parengtos enciklopedijos raizinius, kartais atsiranda spalva,

sukoncentruojama skritulio „taikinyje“, ir prieš mūsų akis atsiveria galantiška meilės scena...

Dvi grafikės iš Lietuvos atranda Ameriką – tolimos šalies meno mokykla pristatoma pasaulio dailės vertintojams. Parodą „Dvi Lietuvos grafikės: Eglė Vertelkaitė ir Birutė Zokaitytė“ jungia moteriškumo ašis: kūrinius vienijanti moteriškoji pasaulėžiūra ir neabejotinas „it“ – šiandienos pasaulyje vis dar gajus prigimtinis lietuviškumas, įdomus plačiajam pasauliui ir naujai atrastas mums patiems. □

Birutė Zokaitytė. Bandytas skristi.

Erdvėje nieko nėra netikroviška

PRANAS VISVYDAS

Sąvoka „abstraktus“, manau, nepaneigia mene rodomo tikrumo. Ir taškas, ir trumputė linija, ir blausi spalva, dėmė, – bet kokie ženklai yra tikroviški. Visi dalyvauja ertmėje. Žinoma, abstrakčiame mene jie nenusako mums įprastų pavidalų, būsenų, savybių, bet vis tiek yra tikroviški. Šitaip žiūriu į visus abstrakčius meno kūrinius. Net ir žymaus amerikiečio Mark Rothko vienspalvės ar dvispalvės didžiulės drobės man yra perdėm realios. Pernai jų reprodukcijų kalendorius puikavosi ant sienos valgomajame, šalia „Draugo“ dailių fotografijų kalendoriaus. Abu gražiai sugyveno. O kad Rothko kūriniai šlovina mi menų pasaulyje, prie to prisideda laikmečio mada ir žmonių psichika, vis ieškanti naujovių, kito kio gyvenimo būdo.

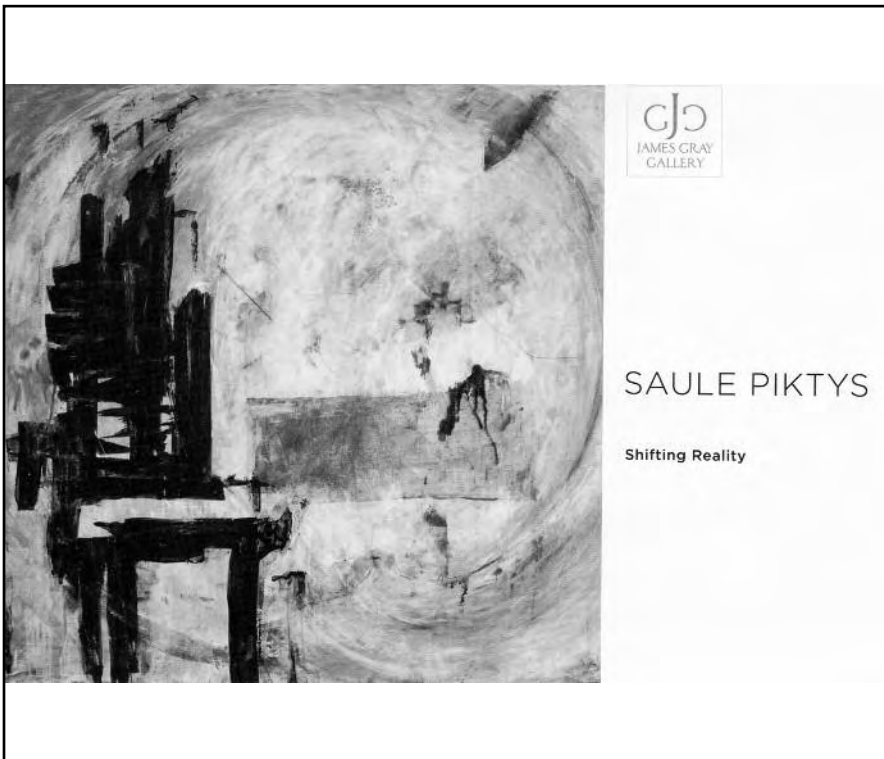
Šitaip filosofuodamas atsidūriau Santa Monica, CA galerijų telkinyje, įdomiai pavadintame „Bergamot Station“. Pastate D4, James Gray galerijoje, vasario 7 d., šeštadienio vakare, buvo atidaryta santamonikietės Saulės Piktys paroda „Shifting Reality“ (Besikeičianti realybė). Ji veikė iki kovo 8 d. James Gray galerijos pastatas yra šalia Santa Monica meno muziejaus. O Bergamot Station adresas: 2525 Michigan Avenue, prie 10 greitkelio ir Cloverfield išvažiavimo.

Prieš kokį dešimtmetį toje pačioje patalpoje, antrame aukšte, savo tapybą eksponavo trys Lietuvos dailininkai, amžiumi tada perkopę 40: Algis Griškevičius, Breiva (vardas nepažymėtas) ir Arūnas Žilys. Atsimenu, Žilio paveikslai su mistiškais personažais ir pasakiška tematika tuomet susilaukė nemažo dėmesio. Net buvo panaudoti TV seriale sienai papuošti. Sufantazuota realybė šiandien

itin mėgstama filmų pasaulyje.

Lakios fantazijos netrūksta ir Saulės paveiksluose. Tik ji kitoniška. Ne figūrinio pobūdžio. Vadinkime tai ezoteriškais erdvės reginiais. Nors ir vengiu žodžio „abstraktas“, bet čia tokių ji iškabino 12. Daugiausia stambių drobių, tapytų aliejumi ir rašalu (ink). Didžiausia „Budding“ 60x92 colių buvo ir įspūdingiausia. Kaina 9,600 dol. Tuo tarpu mažiausias kūrinys „Freeway“ (30x23) parduodamas tik už 1,250 žaliukų. Nustebeikime, nes latvės Vija Celmins, meną studijavusios UCLA universitete ir pagarsėjusios savo originalumu, nedidelio formato darbai įvertinti 20,000 dol. kaina.

Dailininkė gerai derina spalvas. Esu apie ją keliskart rašęs anksčiau, savo pastabomis prašau-damas pro šalį. Jaučiu, kad tuose darbuose veikia jos laisvi impulsai, sakyčiau, troškimas, pasakyti tai, kas medžiaginiame pasaulyje yra sunkiai pasakoma. Tarsi jos išsvajotos tikrovės atradimas. Jai suprantamo grožio ir efekto įkūnijimas. Ji net paveikslų pavadinimus renkasi iš būsenų ir savybių žodyno: „Whooshing“, „Swift“, „Divided Encounter“, „Alertness“ ir panašiai. Sako, tokie įvardijimai patinka žiūrovams. Tai lyg papildoma pa-

slaptis. Šiuolaikinei tapybai tiesiog būtina.

Drauge su Saule savo darbus rodė ir jai pažįstamas skulptorius David Charmichael, drauge dalyvavęs pernai parodoje La Brea Avenue, Los Angeles. Subtilus meistras. Čia jis rodo 18 didesnių ir mažesnių skulptūrų iš alebastro, pirofilito, net Carreros marmuro. Savo siela lyriškas, o stiliaus jutiminiu glotnumu primena XX amžiaus modernizmo skulptorius Jean Hans Arp ir Henry Moore. Ir kainos atitinkamai solidžios. Patiko man jo vienos skulptūros (15x12x8) pavadinimas „Vėjo nupūsta širdis“. Iš aviečių spalvos alebastro. □

Papildymai dėl A. Staneikos

Ką tik baigiau skaityti 2009 m. sausio 31 d. „Draugo“ kultūriniame priede tilpusį straipsnį „XXVII knygos mėgėjai“. Per kelis šeštadienio *Priedus* spausdinto straipsnio autorė – Perpetua Dumšienė. Straipsnyje minimas *XXVII knygos mėgėjų* draugijos narys dailininkas, diplomatas Adalbertas Staneika, autorei pastebint, kad

„... apie šį draugijos narį žinoma kiek mažiau.“

Adalbertas Staneika su žmona dr. Marija gyveno Wyncote, PA, netoli nuo Philadelphia miesto. Mirė 1962 metais. Juo senatvėje rūpinosi jų augintinis Feliksas Andriūnas, jau miręs, ilgus metus aktyviai reiškęsis JAV LB ir BALF'o veikloje. Paties dailininko man asmeniškai niekad neteko gyvenime sutikti. Skyrė didelis amžiaus skirtumas. Gera pažinau F. Andriūną, kuris nors amžiumi ir vyresnis, buvo mano vadovaujamos JAV LB Krašto valdybos narys. Pasak Andriūno, dail. Staneika savo parašo paveiksluose nedėdavo. Jo nuomone, išprusęs meno žinovas pri- valo dailininko braižą atpažinti be pasirašytos pavardės ar inicialų.

1987 metais F. Andriūno rūpesčiu buvo išleista 156 psl. monografija „Adalbertas Staneika, Lithuanian Artist Painter and Diplomat“. Leidinys turi JAV Kongreso bibliotekos nr. 87-91209. Monografijoje Pauliaus Jurkaus ir Felikso Andriūno išsamūs straipsniai, paveikslų reprodukcijos, parodų datos, ir t.t. Knyga – anglų kalba. Nebejoju, kad minėtame leidinyje straipsnio autorė P. Dumšienė ras jai trūkstamų žinių apie A. Staneiką. Mūsų šeimos kolekcijoje turime du dailininko A. Staneikos paveikslus ir minėtą monografiją.

Algimantas S. Gečys

Adalbertas Staneika. Rašytojas Vytautas Alantas.

Marija Staneikienė.

Išėjo... bet sugrižo

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Niekada nemaniau, kad man, nors ir dideliu jo kūrybos gerbėjui, teks atsakingos pareigos – rašyti nekrologą į seniausią pasaulio lietuvių dienraštį „Draugas.“ Igno pavardė ir kūryba glaudžiai susijusi su Čikaga ir šiuo laikraščiu. Pirmąsyk „Vėjų miesto“ gyventojai susipažino su jo menu 1958 m. reprezentacinėje lietuvių parodoje „Artists in Exile“, kurią suruošė santariečiai studentai Čikagos universitete. Ankstyvąją Igno kūrybą vainikavo 1959 m. Čikagos Jaunimo centre surengta pirmoji personalinė tapybos, grafikos, piešinių tušu ir vitražų projektų paroda. Taip aišku – dailininkas Ignas nuėjo ekspresionizmo keliu. Šį jo polinkį anksti, dar pirmaisiais pokario metais, pastebėjo Aleksas Rannitas, pavadinęs jį ekspresionistinės krypties tapytoju ir palinkėjęs jam „kūrybos elementus sujungti į harmoningą visumą“ (*Mūsų kelias, 1946 m. lapkričio 16 d. Nr.*). Personalinių Igno parodų Čikagoje būta ir daugiau: tapybos, grafikos, piešinių tušu parodos buvo surengtos akademikų skautų korporacijos „Gintaras“ Chicago Savings and Loan Association patalpose 1962 m. gegužės 5–20 d. ir dar kartą – 1967 metais. 1978 m. Igno personalinė paroda įvyko Čiurlionio galerijoje, 1981 m. – A. Kezio „Galerijoje“, o 1990 m. – Lietuvių dailės muziejaus ati-

Moters portretas. 1958 m. (iš straipsnio autoriaus rinkinio)

darymo proga – Lemonte. Dažnai išeivijos lietuvių sostinės gyventojai regėdavo Igno kūrinius ir grupinėse parodose.

Čikagoje 1997 m. surengtoje Freiburgo meno mokyklos 50-mečio parodoje buvo paskutinis Ignas vernisažas Amerikoje.

Pirmąsyk „Draugo“ skaitytojai sužinojo apie dailininką 1959 m. balandžio 25 d. iliustruotame straipsnyje „Dail. Igno parodą atidarant. Apie jo ir kitų tremties kūrybą.“ Nuo tada gabaus menininko kūryba nuolat buvo aprašoma šio dienraščio puslapiuose, ypač šeštadienio priede „Mokslas, menas, literatūra“. Labiau besidomintiems paminėsiu straipsnius: 1962 m. Algirdo Tito Antanaičio „Vyt. Ignas – nuolat besikeičiančio veido dailininkas“ bei Kazio Bradūno „Ne tik grožėtis, bet ir susimąstyti“, 1963 m. Stasio Goštauto „Vytauto Igno žmogiškasis ekspresionizmas“, 1967 m. Kazio Bradūno „Gilinuosi į visų tautų liaudies meną“,

1969 m. Jono Puzino „Spalvos, žmonės ir gamta“, 1970 m. Kazio Bradūno „Vytauto Igno medžio raižiniai“, 1972 m. Prano Visvydo „Lietuvių liaudies gotika Vytauto Igno lakštuose“, 1981 m. Kazio Bradūno „Su Vytautu Igno po Lietuvą“, 1983 m. Adolfo Valeškos „Dailininkas Vytautas Ignas“, 1990 m. Viktorijos Matrangos „LDM galerija Lemonte atsidaro su Vytauto Igno paroda“ bei Henriko Nagio „Pati Lietuva rodosi ir kalba mums...“

Jauno gimnazisto pažintis su raižinių meistrų

Paauglystėje buvau linkęs į menus. Ypač mane traukė dailė. Neatskiriama gyvenimo dalis buvo ir teatras. O kur dar muzika!.. Būdamas antroje gimnazijos klasėje Holy Cross berniukų gimnazijoje Čikagos priemiestyje River Grove 1970 m. pradėjau rimtai studijuoti meną. Tada buvau smarkiai paveiktas Vytauto Igno kūrybos. Prisimenu, kažkas man padovanojo aktorius Leono Barausko įkalbėtą gramofono plokštelę. Mane gal ne tiek jaudino unikalūs šio žemaičio aktorius pasakojimas, kiek pačios plokštelės vokas, papuoštas Igno raižiniu „Piemenukai“. Ir aš, dailės pamokos metu pasičiupęs lino plokštę, ėmiau skutinėti tuos Igno personažus – mergaitę ir berniuką su gaidžiu – atskiruose lakštuose, bandydamas savaip juos interpretuoti. Žinau, kad kur nors giliai stalčiuje tebeturiu ne tik šiuos atspaudus, bet ir pačias plokštes. Mes, paaugliai, tuomet buvome smalsūs – rūpėjo viską pamatyti, patirti. Ar tai nebus nutikę tais metais, kai pirmąsyk nuėjau į satyros trupės „Antras kaimas“ spektaklį „Menėje“ – taip skambiai vadinosi šiaip gan niūri ir apšėpusi užėiga Marquette Parko širdyje, 69-toje gatvėje. Pastato priekyje – kukliai apšviestas baras, kiek toliau – atskira salytė su scena. Ten ir vykdavo įvairūs spektakliukai, „šurum-burumai“ bei pakvailiojimai. Įėjęs į šią užėigą, iškart pastebėjau vieną ten kabantį piešinį – liesos jaunos mergaitės portretą. Ant jos kaklo – kryžiukas. Tik nežinia – ar ji prie altoriaus meldėsi, ar apsvaigusi prie baro sėdėjo? O gal ten buvo kokios nuolatinės „Menės“ lankytojos portretas? Grįžęs namo po spektaklio, papasakojau tėvams apie vakaro įspūdžius – spektaklį, piešinį. Mano išgyvenimai, ko gero, paveikė ir juos, nes kartą pabudęs (buvo mano gimtadienis) žiūriu – į rašomąjį stalą atremta stovi mano išsvajota gražuolė. Ir taip Vytautas Ignas vėl įsibrovė į mano gyvenimą – dar giliau, dar jautriau. Tą 1958 m. sukurtą portretą tebeturiu ir dabar.

Žemiškos klajonės

1944 m. Vytautas Ignas kartu su daugeliu žinomų Lietuvos menininkų pasitraukė į Vakarus. Pradžioje jis gyveno Vokietijoje, Hanau DP stovykloje. 1946–1948 m. studijavo Vytauto K. Jonyno įkurtoje Dailės ir amatų mokykloje Freiburge. Neretai alkani, bet jaunatviškai energingi ir kūrybingi, kupini gražių lūkesčių pradedantys menininkai gyveno draugiškai, sutardami. Čia Vytautas sukūrė šeimą, čia gimė ir jo duktė.

1950 m. dailininko keliai pasuko į Ameriką. Apsigyveno jis Čikagoje. Dienomis dirbo fizinį darbą fabrike, vakarais pas Albiną Elską mokėsi vitražo technikos. Įsisavinęs šio meno subtilybes, pradėjo dirbti įvairiose vitražų dirbtuvėse. Po dviejų metų Ignas persikėlė į Clevelandą. 1958 m. jis tapo JAV piliečiu. Kaip dailininkui, tai buvo nykiausias jo gyvenimo laikotarpis, nors būta ir malonių akimirų – galėjo mokytis iš tokių įdomių menininkų kaip Elskus ir Valeška, rasdavo progų pabendrauti su poetu Nagiu bei meno kritiku Rannitu. Cleve-

Plokštelė „Arlekino meilė“ (voko autorius – V. Ignas)

lande, beje, dailininko akiratyje pasirodo būsima antroji žmona Birutė. Jų sutuoktuvės įvyko 1959 m.

Vytautui K. Jonynui pakvietus dirbti didelėje vitražų studijoje, 1962 m. Ignas persikelia į Niujorką, kuriame, kaip sakė pats dailininkas, „greičiau išdrįsi gyventi pagal savo pašaukimą“. Niujorkas jam patiko. Ignas taip pat suprato, kad, norėdamas aštrios konkurencijos sąlygomis išlikti kaip menininkas, turi atsidėti vien kūrybai. Dirbo be atvangos.

1971 m. vasarą dailininkas po ilgų metų emigracijoje pirmą kartą nuvyko į Lietuvą. Viešnagės metu neseniai atidarytuose Vilniaus Dailės parodų rūmuose įvyko jo tapybos ir grafikos darbų paroda, kuriai pasibaigus visus atsivežtus darbus jis padovanojo Lietuvai. Atgaivinęs tėvynėje jaunystės įspūdžius, pabendravęs su kolegomis, Ignas grįžo į Ameriką tarsi ant sparnų.

Norėjo jis būti arčiau gamtos. Todėl, palikęs šurmulingą Niujorką, persikėlė į Connecticuto valstiją, 30 mylių nuo Hartfordo. Ashforde, apsup-tame nuostabių miškų, 1972 m. dailininkas pasistatė namą. Ten gyveno ir kūrė, kol nutarė sugrįžti į Tėvynę.

Menas, prabylantis garsiau nei žodžiai...

Esu dėkingas likimui, kad turėjau progos susipažinti su Vytautu Igno ir jo kūryba. Atrodo, dar taip neseniai kalbėjomės telefonu, su juo ir su jo miela žmona Birute... Tačiau laikas bėga greitai – jau treji metai, kai Ignai apleido savo namus JAV ir persikėlė gyventi į Vilnių. Taip norėjau jį – kaip, beje, ir poetą Kazį Bradūną – aplankyti šiais Lietuvos tūkstantmečio metais... Deja, dabar, jei pavyktų įgyvendinti tokią kelionę, su dviem tauriais išeiviais asmeniškai susitikti jau nebeteiks – vietoje rankos paspaudimo galėsiu tik padėti gėlytę ant jų kapų. Ignas – tai mūsų išeivijos dailės istorijos korifėjus, nepamainomas lino ir medžio raižinių kūrėjas. Vargu bau ar rastume tinkamesnių žodžių apibendrinti jo kūrybai nei šie, kuriuos prieš kelis dešimtmečius savo likimo broliui skyrė Kazys Bradūnas: „...*Jeigu jūsų sąmonės ekrane dar yra išsilaikę kūdikystės dienų įspūdžiai iš gimtosios parapijos bažnyčios, iš rudenio pakelėje nulyto Rūpintojėlio veido, iš svirno prieblandoje spindinčių kraitinių skrynių rašto... Jeigu šitie dabar jau tolimi įspūdžiai dar yra gyvi jūsų širdyse, prie Vytauto Igno darbų jausitės kaip namie, kaip grįžę iš tolimos kelionės, kur galima po nuovargio pailsėti, atsigaivinti ir pamąstyti.*

Tas pats jausmas pagaus ir jaunimą, kuris tiesioginiai anų prarastųjų namų jau nebepažįsta, bet jų vidų ir jų dvasių regi ir jaučia savo tautos kultūrinėse apraiškose: knygoje, mene, tėvų žodžiuose ir bendrose pastangose išsilaikyti sau žmonėmis...“ (Kazys Bradūnas, „Draugas“ 1962 m. gegužės 19 d.).

Ačiū, mielas Vytautai, kad sugrįžai namo. □

Mstislavas Dobužinskis. Seda, senas sandėlis. 1933,

Dailininko Mstislavo Dobužinskio kelionės į tėvonijos dvarą Dabužiuose

VYTAUTAS BALČIŪNAS

Pasaulinio garso dailininko Mstislavo Dobužinskio nėra Anykščių kultūros istorijos aprašymuose, jis neminimas Anykštijos įžymiųjų personalijų vardyne Pasaulio anykštėnų bendrijos svetainėje (anykste-nai.lt). Bet žinomi ir viešai paskelbti duomenys verčia suklusti, ar šio visuotinai Europoje pripažinto ir JAV įvertinto scenografo, daugybės įspūdingų miestų ir miestelių urbanistinių peizažų autoriaus, kultūros istoriko (vien ko varta jo studija apie Vyčio heraldiką!), argumentuotai įrodžiusio ir nuolat aktualizavusio savo aristokratinę kilmę iš Dobužinskių giminės (jos tėvonija – Dabužių dvaras Anykščių rajone), neturėtume laikyti reikšmingu Anykštijos kultūrai? Apie tai – šis pasakojimas.

Garsiojo menininko sugrįžimai į Lietuvą

Pasaulyje pripažintas dailininkas Mstislavas Dobužinskis (1875–1957) Lietuvos visuomenei daugiausia yra žinomas kaip scenovaizdžių kūrėjas, prieškarinio Kaune, Valstybės teatre, apipavidalinęs per 40 operos ir dramos spektaklių. M. Dobužinskis pagrindė lietuvių scenografijos pradžią, išugdė talentingus kūrėjus, kurie tęsė jo darbą. Dailininkas, prieš atvykdamas į Kauną, jau buvo pagarsėjęs kaip ypač talentingas, novatoriškas menininkas, sukūręs įsimintinus scenovaizdžius Paryžiaus, Londono, Romos, Neapolio, Briuselio ir kt. Europos garsiuosiuose operos teatruose. O ir dirbdamas Kaune nuolat vykdavo į Vakarų Europos teatrus, į kuriuos buvo kviečiamas kaip garsus menininkas. Antrasis pasaulinis karas jį užklupo ne Kaune, o Londone, kur jis laikinai nuvykęs dirbo kurdamas spektaklio scenovaizdį. Pasitraukęs į JAV, M. Dobužinskis intensyviai kūrė Niujorko Metropoliteno operos ir kituose garsiausiuose teatruose, neapsiribodamas, kaip ir Lietuvos laikotarpiu, vien scenos meno kūryba. Jis tapė ir piešė lankytų miestų vaizdus (daugybėje Senojo žemyno muziejų ir privačių kolekcijų dabar saugoma šimtai jo darbų!), rengė parodas Europoje ir JAV, rašė atsiminimus. Beje, kelių dešimčių jo kūrybos parodų epopėja prasidėjo Vilniuje, jo jaunystės mieste, – pirmoji M. Dobužinskio darbų paroda jo jaunystės mieste surengta 1908 m.

Kaip žinoma, dailininkas gimė 1875 m. Nižnyj Novgorode, senos lietuvių kilmės bajorų šeimoje. Į Lietuvą M. Dobužinskis atvyko dar vaikas, čia praleido paauglystę ir jaunystę (jo tėvas karininkas su šeima gyveno Alytuje, paskui – Vilniuje). 1924 m. dailininkas, gyvenęs Peterburge, gavo Lietuvos

pilietybę, o 1929 m. galutinai persikėlė su šeima į Kauną, kur visą dešimtmetį intensyviai kūrė, dėstė, aktyviai dalyvaudamas Laikinosios sostinės kultūros gyvenime. Pirmieji jo piešiniai gimė vaikstant po Trakus, Vilnį ir jo apylinkes. Vėliau jis piešė ir Kauną, keliavo ir fiksavo Lietuvos miestelių, kaimų architektūrą, gamtos vaizdus. Prie Vilniaus motyvų vis grįždavo ir studijuodamas Peterburge, Miunchene, gyvendamas Paryžiuje, Niujorke. Jis vienas pirmųjų pastebėjo ir palaikė M. K. Čiurlionį, neabejodamas ryžtingai įvedė jį į Peterburgo meno pasaulį (tai visuotinai svarbus mūsų kultūros istorijos faktas!). Jis bendravo su įžymiausiais savo meto teatrų režisieriais, rašytojais, poetais, dailininkais. Intensyviai ir su lietuviais – J. Baltrušaičiu, J. Savickiu, L. Truikiu. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas ilgam sulaukė dailininką JAV. 1940 m. jis Bostone surengė savo parodą „Lietuva. Tapyba. Piešiniai“. Paskutinį gyvenimo dešimtmetį M. Dobužinskis praleido Europoje. Mirė 1957 m. Niujorke, palaidotas Paryžiuje. Po jo mirties sūnaus Vsevolodo Dobužinskio rūpesčiu kūrinių ciklas „Senoji Lietuva“ buvo parodytas Niujorke, vėliau paroda kartota ir Čikagoje, o ciklo kūrinius įsigijo JAV veikiantis Lietuvių Fondas, 2006 m. kolekciją padovanojęs Lietuvai ir perdavęs ją Lietuvos dailės muziejui. Šio ciklo darbai, gauti iš JAV, kartu su jaunystėje Vilniuje sukurtais kūrinių (juos 1926 m. įsigijo Čiurlionio galerija, dabartinio Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus pirmakė) jau antri metai rodomi užsienyje ir Lietuvoje, o šiuo metu parodą galima pamatyti Šiauliuose, „Aušros“ muziejaus Frenkelio rūmuose. Nėra kliūčių „Senąją Lietuvą“ parodyti ir M. Dobužinskiui taip svarbioje Anykštijoje, jei to tik panorėtų Anykščių muziejininkai (kol kas tokių ketinimų neteko išgirsti). M. Dobužinskio Lietuvos provincijos vaizdų cikle – 1933 ir 1934 m. dailininko kelionėse po Žemaitiją sukurti piešiniai. Piliakalniai, dvarai, Kryžių kalnas, bažnyčios, vienuolynai, sinagogos, koplyčios, varpinės, kryžiai perteikia krašto, jo architektūros žavesį. Piešiniuose ne tik miestelių vaizdai, bet ir individualus charakteris, nuotaika. Architektūriniai peizažai dokumentalūs ir meniški, kartu perteikia tautines, taip pat laiko žymes, dabar jau išnykusius objektus. M. Dobužinskis mėgo uždaras gatvelių ir skersgatvių perspektyvas. Dažnai tą patį motyvą kartodavo keliuose piešiniuose, juose – ne paradiniai fasadai, bet netikėto žvilgsnio pagautos detalės, maži kiemeliai ir didelių bažnyčių bokštai. Gaila, kad anykštietiškus vaizdus nėra, nors dailininkas kelis kartus buvo atvykęs į Dabužius, savo tėvonijos dvarą.

Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus ir Europos Komisijos pirmininkas José Manuel Barroso, 2007 m. kovo 29 d. atidarydami Vilniuje M. Dobužinskio piešinių parodą, ypač pabrėžė europinę dailininko kūrybos vertę. Europos Komisijos Pirmininko mintim, „paroda „Senoji Lietuva“ (...) – tai jaudinantis pasakojimas apie Lietuvos kultūrą ir laisvę branginančią tautą. Šiandien mes visi turime galimybę žavėtis maestro Mstislavo Dobužinskio talentu, kuris buvo vertinamas visoje Europoje – Paryžiuje, Neapolyje, Briuselyje – ir anapus Atlanto – Jungtinėse Amerikos Valstijose“. Respublikos prezidento Valdo Adamkaus nuomone, „dailininko Mstislavo Dobužinskio piešiniai atskleidžia mums ne tik europietiškosios Lietuvos architektūros vaizdus, bet ir primena, koks sudėtingas likimas ištiko Lietuvos meną po didžiųjų XX a. istorijos kataklizmų, kurie ilgiems dešimtmečiams išdraskė Europą. (...) Mstislavo Dobužinskio piešiniai „Senoji Lietuva“ yra organiška, neatskiriama senosios Europos dalis, viena jos tapatybės formų. Ir kartu – tai baltiškojo pasaulėvaizdžio žemė“ (Parodos katalogas, V. 2007, p. 11, 13).

Tęsinys kitame numeryje.

M. Dobužinskio parodoje, Vilniaus paveikslų galerijoje. Iš kairės: LDM direktorius R. Budrys, Europos Komisijos pirm. M. Barroso, D. Grybauskaitė, prez. V. Adamkus.

Mstislavas Dobužinskis, 1925 m.

LIPKA TATARLAR

Lietuvos totorių karybos ir kultūros istorija

NIJOLĖ JANULAITIENĖ
BRONIUS PUZINAVIČIUS

Totorių bendruomenė visada rasdavo savo vietą Lietuvos ir Lenkijos tautų išsilaisvinimo kovose. Totoriai, tarnaudami LDK ir Abiejų Tautų Respublikos karinių pajėgų daliniuose, įnešė svarų indėlį į valstybės gynybą nuo išorės priešų. Ketverių metų Seimo laikotarpiu buvo plačiai žinomos generolo Juzefo Bieleko, pulkininkų Jokūbo Azulevičiaus, Mustafos Baranovskio, poručiko Aleksandro Achmatovičiaus, pasiaukojančiai kovojusių LDK saulėlydžio laikotarpiu ir Tado Kosciuškos sukilimo metu, pavardės. Generolas J. Bielekas narsiai kovėsi T. Kosciuškos sukilime, manoma, kad kurį laiką netgi vadovavo jam, bet priešų buvo nuuodytas. Lietuvos totoriai karininkai pasižymėjo aukštomis moralinėmis savybėmis, todėl jiems buvo patikimos dalinių išdininkų, intendantų, garbės teismų pirmininkų pareigos. Tado Kosciuškos, 1831 m. bei 1863 m. vykusiuose sukilimuose prieš carinės Rusijos valdžią Lietuvoje ir Lenkijoje dalyvavę totoriai patyrė rusų valdžios represijas – jiems buvo atimta teisė įsigyti dvarus, uždėtos kontribucijos, atimti ginklai, įvestas pasų režimas.

Totoriai karybos istorijai davė ulonų kavaleriją. XVIII a. šis pavadinimas atsirado nuo totoriaus pulkininko Aleksandro Ulano pavardės. Vėliau ulonų būriai sutinkami ne tik Lietuvos ir Lenkijos, bet ir Saksų, Napoleono, carinės Rusijos kariuomenėse. Jie skyrėsi nuo kitų karių savo ypatinga ginkluote, tik jiems būdinga uniforma, manevringumu, pasižymėjo daugelyje XIX–XX a. vykusių karų. Tarnauti ulonų daliniuose buvo didelė garbė.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, remdamasis Kazanės universiteto mokslininkų Jakovo Grišino ir Damyro Šarafutdinovo tyrinėjimais, teigia, kad, kad tarp totorių, kilusių iš garbingų Lietuvos ir Lenkijos šeimų, buvo net 25 generolo laipsnį turėję kariai. Karo tarnybai jie buvo rengiami nuo pat vaikystės. Žinomiausi iš jų – Chalilis (Ipolitas) Januševskis, Chalilis Bazarevskis, Jokūbas Juzefovičius, Aleksandras Tuhana-Mirza Baranovskis, Konstantinas Kričinskis, Suleimanas (Maciejus) Sulkevičius.

Dr. A. Jakubausko nuomone, pats garsiausias iš Lietuvos kilęs totorių karys yra Suleimanas (Maciejus) Sulkevičius. Po 1917 m. jis visas savo jėgas atidavė nepriklausomos totorių valstybės kūrimui. Nepriklausoma totorių valstybė buvo įkurta Kryme 1918 m. vasario mėnesį. Ją jau buvo pripažinusi Turkija, ruošėsi pripažinti ir Vokietija. Tačiau žadėdami pripažinimą, vokiečiai reikalavo nuginkluoti S. Sulkevičiaus karius, nes prisibijoję ginkluotų totorių. Totoriai pakluso, o vokiečiai netesėjo pažado ir negynė totorių. Tada bolševikai be vargo sutriuškino beginklius totorių karius, o Krymo totorių valstybę paskandino kraujo upėse. Nepriklausomos totorių valstybės vadovą suėmė ir pasmerkė mirti. Prieš mirtį iš Lietuvos kilęs totorių generolas sakė: „Aš didžiuojusi, kad mirštu būdamas totorius ir kad dalyvavau totorių valstybės kūrime”.

Iš tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikotarpio paminėtinos 1918 m. paskelbtą Lietuvos nepriklausomybę gynusių savanorių brolių kapitono Jono ir Stasio Chaleckių, pulkininko-leitenanto Aleksandro Makulavičiaus, brolių pulkininko Juozo Kalino (kurį laiką tarnavusio Karo mokykloje instruktoriumi) ir pulkininko leitenanto Romualdo Kalino bei kitų totorių karių pavardės.

Totoriai, senovėje pakviesti ginti Lietuvą nuo priešų, nelieka nuošalyje ir mūsų laikais. 1991 m. sausio 13 d., kai sovietų tankai puolė Vilniaus te-

levizijos bokštą, tarp žuvusių bokšto gynėjų buvo ir Loreta Asanavičiūtė – Lietuvos totoriaus dukra. Dabartinėje Lietuvos kariuomenėje garbingai tarnauja keli totorių tautybės kariai. Misijoje Afganistane tarnavo Karo akademijos auklėtinis kapitonas Ravilius Vilčinskas, o puskarininkis Donatas Bagdonavičius net du kartus buvo misijoje Irake.

Taigi totoriai Lietuvos istoriniame ir kariniame pavelde paliko gana ryškų pėdsaką. Tačiau totorių bendruomenė nebuvo ir nėra gausi. Istorikų nuomone, jų skaičius niekada neviršijo 10 tūkst.

Lietuvos DK totoriai-kariai.

Lenkų istoriko Stanislovo Kričinskio apskaičiavimais, XVI a. pirmojoje pusėje buvo apie 4 tūkst. Lietuvos totorių, nors kai kuriuose šaltiniuose nurodomas ir 40 tūkst. ar net 200 tūkstančiai. 200 tūkst., S. Kričinskio nuomone, – akivaizdus perdėjimas. Lietuvos totoriai, kaip ir kitų tautybių gyventojai, labai nukentėjo nuo XVII a. karų, 1655–1660 m. maskolių okupacijos, kelių to laikotarpio badmečių, taip pat nuo maro ir kitų epidemijų. Dėl to jų skaičius gerokai sumažėjo. Pagal 1795 m. gyventojų surašymo duomenis, LDK gyveno 2,3 tūkst. totorių, iš jų apie 1 tūkst. – dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo metu Lenkijoje gyveno apie 5,4 tūkst., Baltarusijoje – 2,6 tūkst., Lietuvoje – apie 1,1 tūkst. totorių. Tuo laikotarpiu Lietuvoje (be Vilniaus krašto) veikė trys totorių sunitų religinės bendruomenės – Kaune, Raižiuose (Alytaus rajonas) ir Vinkšnupiuose (Vilkaviškio r.). Jas vienijo Kaune veikęs religinis Lietuvos musulmonų sunitų centras – muftijatas. Minint Vytauto Didžiojo 500 mirties metines, 1930–1933 m. Kaune buvo pastatyta didžiausia Lietuvoje totorių musulmonų mečetė.

Kultūrinis Lietuvos totorių gyvenimas tuo metu koncentravosi lenkų okupuotame Vilniuje. Čia buvo leidžiami net trys totorių periodiniai leidiniai, veikė mečetė, totorių muziejus, biblioteka, buvo įsteigta totorių kultūros draugija. 1938 m. Vilniuje išėjo pirmoji knyga apie Lietuvos totorių istoriją – Stanislovo Kričinskio „Lietuvos totoriai”. 1993 m. ji buvo išleista lietuviškai. Į lietuvių kalbą ją išvertė hab. daktarė Tamara Bairašauskaitė. Vilniuje, puoselėdami totorių nacionalinę kultūrą, ypač daug nuveikė kunigaikščiai Algirdas ir Leonas Kričinskiai. Abiejų likimas tragiškas – vieną vokiečių okupacijos metais sušaudė hitlerininkai, kitą pokario metais nukankino sovietų NKVD budeliai.

Sovietų okupacijos laikotarpiu kultūros ir

švietimo organizacijų Lietuvos totoriai neturėjo, o jų religinis gyvenimas merdėjo. Pokario metais buvo panaikintas totorių muftijatas, nugriautos Vilniaus ir Vinkšnupių mečetės, o Kauno, Nemėžio ir Keturiasdešimtys totorių kaimo mečetės uždarytos. Veikė tik Raižių mečetė, kuri tapo Lietuvos totorių kultūros ir religijos centru. Nors kultūrinis ir religinis Lietuvos totorių gyvenimas sovietmečiu buvo prislopintas, bet jų skaičius didėjo, daugiausia – dėl migracijos. Jeigu 1959 m. Lietuvoje gyveno apie 3,1 tūkst. totorių, tai 1979 m. – apie 4,0 tūkst., o 1989 m. – apie 5,2 tūkst.

Lietuvių tautinis atgimimas ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas sudarė sąlygas ir Lietuvos totorių tautiniam atgimimui ir savo etninės kultūros bei religijos puoselėjimui. 1988 m. buvo įsteigta Lietuvos totorių kultūros draugija, kuri 1994 m. reorganizuota į Lietuvos totorių bendruomenių sąjungą, vienijančią net 19 totorių visuomeninių ir kultūrinių organizacijų. Nuo 1995 m. Lietuvos totoriai leidžia mėnesinį laikraštį „Lietuvos totoriai”. Lietuvos radijas du kartus per mėnesį transliuoja totoriams skirtas laidas. Totorių vaikai gimtosios kalbos mokosi sekmadieninėse mokyklose, rengiamos totorių jaunimo vasaros stovyklos. Veikia totorių muzikiniai ansambliai „Alije”, „Miras”, „Leisan” ir kiti. Varėnos rajono Subartonių kaime, Vlado ir Liusės Gaidukevičių namuose veikia visuomeninis totorių muziejus, kurio lankytojai pakviečiami paskanauti ir tikrų totoriškų koldūnų bei totoriškojo šimtalapio (saldaus sluoksniuoto pyrago). Minint totorių įsikūrimo Lietuvoje 610-ąsias metines, 2007 m. Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo surengta paroda „Lietuvos totoriai – kariai”.

Dauguma Lietuvos totorių išpažįsta islamą. 1998 m. Vilniuje atkurta Lietuvos musulmonų sunitų muftijato veikla. Jai vadovauja vyriausiasis muftijus (islamo religijos ir teisės žinovas) Romualdas Krinickis. Veikia Lietuvos musulmonų jaunimo bendrija, kuriai vadovauja Kauno imamas (musulmonų bendruomenės vadovas) Romualdas Jakubauskas. Sekmadieninėse islamo mokyklose vaikai mokomi arabų kalba skaityti Koraną. Pamaldos vyksta keturiose mečetėse – Kaune, Nemėžyje, Keturiasdešimtys totorių kaime (Vilniaus r. ir Raižiuose (Alytaus r.)). Visos mečetės tvarkingos, neseniai suremontuotos. Raižių kaimą galima vadinti šiandieniniu Lietuvos totorių centru. Čia šalia mečetės bendruomenės lėšomis pastatyti namai tapo totorių susirinkimų, švenčių, vakaronių vieta. Kaimą supa net keturiolika totoriškų kapinių, kuriose totoriai lanko savo artimesnių ir tolimesnių protėvių kapus, ieško savo giminės šaknų. Seniausiose, jau neveikiančiose kapinėse, galima rasti kelių šimtmečių senumo antkapių su arabiškais užrašais.

Lietuvos totoriai rengiasi garbingai paminėti artėjančią Žalgirio mūšio 600 metų jubiliejų. Ta proga jie numatė Raižiuose pastatyti paminklą Vytautui Didžiajam, renka lėšas šiam tikslui. Jų iniciatyvą palaikė ir Alytaus apskrities administracija.

Lietuvos totorių bendruomenių vadovai džiaugiasi lietuvių ir totorių santarve ir bendradarbiavimu, mano, kad ši taikaus sambūvio ir vaisingo bendradarbiavimo patirtis gali būti pavyzdžiu kitų šalių musulmonų ir krikščionių santykiams. Besirūpindami savo tautos etninės ir religinės tapatybės išsaugojimu ir mylėdami Tėvynę Lietuvą, linkėdami jai gražios ateities, jie sielojasi dėl tam tikros dalies lietuvių elgesio, kurie dėl gardesnio duonos kąsnio paliko Laisvę atgavusią Tėvynę ir netgi didžiuojasi tuo, kad jiems pavyko gerai įsikurti Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Ispanijoje ar JAV.

Pabaiga.
Pradžia Nr. 10